

primis principiis per se notis. Cum enim prima (1) principia sint sicut instrumenta intellectus agentis, ut Commentator dicit in 3 de Anima (com. 3, 12, 20, 36), oportet ea esse proportionata virtuti ejus, sicut organa corporalia sunt proportionata virtuti motivae; unde quae ex primis principiis concludi non possunt, naturale lumen intellectus excedunt. Hujusmodi autem sunt ea quae fidei sunt, et futura contingentia, et hujusmodi: et ideo horum verorum cognitio sine lumine gratiae gratis datae haberi non potest, sicut lumen fidei, et etiam prophetiae, et aliquid hujusmodi. Si autem loquamur de illis veris quae naturali rationi proportionata sunt, sciendum est quod circa hoc est duplex opinio.

Quidam enim dicunt, ut supra dictum est, quod intellectus agens est unus omnium, intellectum agentem Deum esse dicentes; et cum intellectus agens se habeat hoc modo ad intelligibilia sicut lucidum ad visibilia, volunt quod sicut non potest videri aliquid visibile nisi per emissionem radii corporalis, ita non possit intelligi aliquid intelligibile sine nova emissione radii spiritualis, qui est gratia gratis data. Sed haec positio conveniens non est, ut supra dictum est, dist. 17; qu. 2, art. 2: non enim intellectus agens est aliqua substantia separata, vel Deus, ut quidam theologi dicunt; vel intellectiva, ut plures philosophorum, ut supra dictum est; sed naturalis virtus ipsius rationalis animae. Nec tamen oportet, hac positione supposita, ut semper nova infusio gratiae fieret in ejuslibet veri cognitione; eo quod infusio et emanatio spiritualium donorum non est successiva per modum motus; sed est fixa et permanens; unde secundum unam irradiationem spirituales, intellectus possibili ad omnia sibi proportionata cognoscenda proficeretur.

Aliorum vero opinio est, quod intellectus agens sit quaedam potentia animae rationalis; et hanc sustinendo, non potest rationabiliter poni, quod oportet ad cognitionem veri, talis de quo loquimur, aliquid aliud lumen superinfundi: quia ad hoc verum intelligendum sufficit recipiens speciem intelligibilem, et faciens speciem esse intelligibilem in actu: et utrumque est per virtutem naturalem ipsius animae rationalis; nisi forte dicatur, quod intellectus agens insufficientis est ad hoc; et ita natura humana aliis imperfectior esset, quae non sibi sufficeret in naturalibus operationibus. Et ideo dicendum est, quod haec vera, sine omni lumine gratiae superaddito, per lumen naturale intellectus agentis cognosci possunt.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut Deus operatur in natura, et continet virtutem naturalem; ita etiam operatur in intellectu, et continet virtutem intellectivam: unde sicut nullum opus naturale est nisi in Deo sicut in continente, nec ambulatio, nec aliquid hujusmodi: ita etiam nec cognitio veritatis est nisi in Spiritu sancto, qui in intellectu operatur, et ipsum conservat.

Ad secundum dicendum, quod sicut ibidem in Glossa exponitur, pro tanto dicitur eis Deus revelasse, quia naturalem rationem eis dedit, et creaturas condidit, in quibus majestas Creatoris cognosci poterat, et non per aliquid lumen gratiae naturali lumen superaddidit.

(1) *Al. propria.*

Ad tertium dicendum, quod sicut dicit Augustinus, 1 de Doctrina christ. (in prologo), ille qui docet, similis est ei qui movet digitum ad aliquid ostendendum; unde sicut homo potest exterius movere digitum ut aliquid ostendat, non autem potest conferre virtutem visivam, per quam ille qui docetur, doctrinam visibilem advertat; ita etiam potest homo exterius verba proferre, quae sunt signa veritatis, non tamen veri intelligendi virtutem praebere, quae a solo Deo est. Pro tanto ergo dicitur ipse solus Deus docere, quia vim intelligendi in nobis continet et causat; non ex hoc quod in qualibet cognitione veritatis novum lumen gratiae superinfundat. Qualiter autem diversimode Deus, Angeli et homo docere dicuntur, dictum est supra, dist. 9.

Ad quartum dicendum, quod ipsum lumen intellectus agentis est quaedam irradiatio primae lucis; secundum quod Dionysius (4 cap. de div. Nom.) dicit, quod omnes bonitates in creaturis participatae, sunt quidam radii divinae bonitatis; et ideo non oportet quod huic irradiationi aliud lumen superaddatur in his quae naturali rationi sunt subdita.

Ad quintum dicendum, quod ipse Deus est causa ejuslibet nostrae cognitionis. Non tamen oportet quod hoc fiat per influxum alicujus gratiae, sed per influxum naturalis luminis, quod quidem lumen ab ipso est.

Explicatio textus.

Ut sine hac credant hominem posse facere omnia Dei mandata. Intelligebant, ut simpliciter impleri possint, secundum quod sunt efficacia ad vitam aeternam promerenda.

Ad hoc tamen jurante nos per suam legem atque doctrinam, ut discamus quae facere et quae sperare debeamus. Ex hoc patet quod Pelagius ponebat eorum quae in lege sunt, aut quae ad fidem pertinent, cognitionem a nobis haberi non posse per naturalem virtutem rationis; et in hoc recte sentiebat.

Recte a mortalibus civi non potest. Ut intelligatur rectitudo quae est necessaria ad opus meritum. Nec tamen sequitur, si hoc non potest homo sine gratia, quod non possit cavere transgressionem futuram; sicut Pelagius videbatur arguere, ex uno alio volens concludere.

Ad eum contra Manichaeos dicit. Videtur quod haec responsio nihil valeat: quia dictum Augustini etsi obviat positioni istorum, nihilominus potest confirmare positionem quam Pelagius astruere videbatur; et videtur quod obviat per rationem eandem. — Sed dicendum, quod non sequitur: quia opinio Manichaei erat quod voluntas erat determinata ad unum faciendum; quod si esset, ab ea ratio culpae et laudis et vituperii auferretur, sicut ab illis quae agunt per necessitatem naturae. Sed quod fides catholica ponit, hominem non posse se a peccato liberare, quod incurrit vel per actum proprium, vel per originem vitam, non est determinatio voluntatis ad unum, sed ex ejus insufficientia ad per se acquirendum illud sine quo a peccato liberari non potest, nec divina mandata implere perfecte, scilicet gratiam (1). Unde

(1) *Al. perfecte sine gratia.*

non eodem modo auctoritas Augustini utriusque obviat.

In potestate quippe hominis est mutare in melius voluntatem. Sciendum, quod immutatio voluntatis in melius dupliciter potest intelligi. Vel secundum bonitatem civilem; et sic homo per potestatem naturalem quam a Deo accepit, potest voluntatem mutare in melius; sicut in praedicamen-

DISTINCTIO XXIX.

Utrum homo ante peccatum eguerit gratia operante et cooperante; et quod operante et cooperante gratia eguerit; sed operante non eguit secundum omnem modum quo ipsa operatur.

Post haec considerandum est, utrum homo ante peccatum eguerit gratia operante et cooperante. Ad quod breviter dicimus, quod non cooperante tantum, sed etiam operante gratia indigebat: non quidem secundum omnem operandi modum operantis gratiae; operatur enim liberando et praeparando voluntatem hominis ad bonum. Egebat itaque homo ea, non ut liberaret voluntatem suam, quae peccati serva non fuerat, sed ut praepararet ad volendum efficaciter bonum, quod per se non poterat; non enim poterat bonum mereri sine gratia, ut Augustinus in Ench. (cap. 106) evidenter tradit: « Illam, inquit, immortalitatem in qua poterat non mori, natura humana perdidit per liberum arbitrium; hanc vero in qua non poterat mori, acceptura est per gratiam, quam fuerat, si non peccasset, acceptura per meritum, quamvis sine gratia. Nec tunc ullum meritum esse potuisset; quia etsi peccatum in solo erat arbitrio constitutum, non tamen justitiae habendae vel retinendae sufficiebat liberum arbitrium, nisi divinum praeretur adiutorium. » Eccc his verbis satis ostenditur quod ante peccatum homo indigebat gratia operante et cooperante. Non enim habebat quod pedem movere posset sine gratia operantis et cooperantis auxilio; habuit tamen quod poterat stare.

Quod homo ante lapsum virtutes habuerit.

Præterea queri solet, utrum homo ante lapsum virtutem habuerit. Quibusdam videtur quod non habuit, id ita probare conantibus. Justitiam, inquit, non habuit, quia preceptum Dei contempsit; nec prudentiam, quia sibi non providit; nec temperantiam, quia aliena appetit; nec fortitudinem, quia pravae suggestioni cessit. Quibus respondentes dicimus eum quidem non tunc habuisse has virtutes quando peccavit; sed ante, et tunc amisisse; quod multis testimoniis sanctorum comprobatur. (1) Ait enim Augustinus in quadam homilia: « Adam perdidit caritatem, nihil inventus est. » Item: « Princeps vitiorum dum vidit Adam de limo terrae ad imaginem Dei factum, pudicitia armatum, temperantia compo-

(1) *Nicolaus*: ait enim Augustinus in quadam homilia, sive in concione ad catechumenos contra Judaeos, Paganos, Arianos, cap. 2 (tom. 6): « Adversarius humani generis, radix malitiae, scelereum caput, princeps omnium vitiorum, dum illum priusquam hominem a Deo factum (Adam scilicet patrem omnium nostrum) intueretur, videretque hominem ex limo terrae ad imaginem Dei factum, pudicitia ornatum, temperantia compositum, caritate circumdatum, immortalitate vestitum, hoc accepisse quod ipse cognoscitur per suam perdidit amisisse, lividit statim insatialis homicida; eoque nostros primos parentes illis donis, ac tantis bonis expoliavit, inasper et peremit. » Et mox: « Cum tanta bona homini abstulisset, pudicitiam, continentiam, caritatem, eum, quae turpem ac nudum reddidisset, obtusum suis pannis deridens, cum suo dominio obstrinxit, ac ex illo vinculo omnem illius prolem obligavit. Turpes enim pannos nos suscepit Adam, quando a diabolo expoliatus pudicitia, accinctus est impudicitia, amissa temperantia intemperans effectus est, perdidit caritatem, malus inventus est. » De hoc eodem Ambrosius ad Sabinum, epist. 50: « Adam ante peccatum nudus erat; sed nudum se nesciebat, quia erat indutus virtutibus. » Et ad eundem, epist. 51: « Quando solus erat Adam etc. »

tis dicitur (cap. de contr.), quod pravus ad meliores exercitationes deductus, et doctrinas, proficiet ut melior sit. Vel secundum bonitatem gratuitam, ut scilicet acquirat gratiam quam prius non habuit; et hoc non potest ex potestate naturali, sed ex potestate gratiae per quam meretur gratiae augmentum et consummationem.

« situm, caritate splendivim, primos parentes illis donis ac tantis bonis expoliavit, pariterque peremit. » De hoc eodem Ambrosius ad Sabinum (epist. 50), ait: « Quando Adam solus erat, non est praevariatus, quia ejus mens Deo adhaerebat. » Super Psalmum (117, serm. 4) quoque dicit, quod « homo ante peccatum beatissimus, auram carpebat » aetheream. Sed quomodo sine virtute beatissimus erat? » Augustinus quoque super Genes. (lib. 6, cap. 42), dicit, Adam ante peccatum spirituali mente praeditum fuisse. Non est ergo dubitandum hominem ante peccatum virtutibus fuisse, sed illis per peccatum spoliatum fuisse.

De ejectione hominis de paradiso.

In illius quoque peccati poenam eiectionis est de paradiso in istum miseriarum locum, sicut in Genes. (3, 22) legitur: « Nunc ergo non forte mittam manum suam, et sumam de ligno vitae, et comedat, et vivat in aeternum; emisit enim cum Deus de paradiso voluptatis. » His verbis insinuat videtur, quod nunquam moreretur, si postea de illo sumpsisset ligno.

Quomodo intelligendum sit illud: Ne sumat de ligno vitae, et comedat, et vivat in aeternum.

Sed quia per peccatum jam mortuum corpus habebat, illa verba ex tali intellectu accipi possunt. Deus modo irati loquens, de homine superbo ait: Videte ne forte mittam manum suam etc., id est, caveat vos, Angeli, ne comedat de ligno vitae, quo indignus est; de quo si perstiterit, comedet, et viveret in aeternum; sed modo propter inobedientiam indignus est comedere. Et sicut verbo dixit, ita opere exhibuit. Emisit enim eum Deus de paradiso voluptatis in locum sibi congruum; sicut plerumque malus, cum inter bonos vivere coeperit, si in melius mutari noluierit, de honorum congregatione pellitur, pondere pravae consuetudinis pressus.

De flammeo gladio ante paradisum posito.

Ne vero posset ad illud accedere, collocavit Deus ante paradisum Cherubin, et flammeum gladium atque versatilem, ad custodiendam viam ligni vitae: quod iuxta litteram potest hoc modo accipi; quia per ministerium Angelorum ignea custodia ibi constituta fuit. Hoc enim per caelestes potestates in paradiso visibili factum esse credendum est, ut per angelicum ministerium ibi esset quaedam ignea custodia; non tamen frustra, sed quia aliquid significat de paradiso spirituali. Cherubin enim interpretatur plenitudo scientiae. Haec est caritas, quia plenitudo legis est dilectio. Gladius autem flammeus poenae temporales sunt, quae versatiles sunt, quoniam tempora volubilia sunt. Illa ergo ad custodiam ligni vitae ideo posita sunt ante paradisum, quia ad vitam non reditur nisi per Cherubin, scilicet plenitudinem scientiae, id est caritatem; et per gladium versatilem, id est tolerantiam passionum temporalium.

An homo ante peccatum comederit de ligno vitae.

Potest autem queri, utrum de ligno vitae ante peccatum comederit homo. De hoc Augustinus in lib. (2, cap. 21) de lapsu. Parvulorum, sic ait: « Recte profecto intelliguntur primi homines ante malignam diaboli persuasionem abstinuisse a cibo vitio, atque usi fuisse concessum. » His verbis ostenditur quod de ligno vitae ante peccatum sumpsit, quibus praecipuum erat ut de omni ligno paradisi comederent, nisi de ligno scientiae boni et mali.

Quare non sunt facti immortales, si comederunt de ligno vitae.

Quare ergo perpetua soliditate et beata immortalitate vestiti non sunt, ut nulla infirmitate vel aetate in deterius mutarentur? Hanc enim virtutem naturaliter illud lignum habuisse dicitur. Sed forte hoc non conferebat, nisi saepe de

illo sumeretur. Potuit ergo fieri ut de illo sumeret semel, et non saepius, qui per aliquam moram in paradiso fuisse intelligitur, cum Scriptura dicat eum ibi separatum fuisse, quando costa de lacere ejus assumpta est, et inde formata mulier, et animalia ante eum ducta, quibus nomina imposuit.

Divisio textus.

Postquam determinavit de gratia absolute, hic determinat de ea per comparisonem ad statum primi hominis in primo statu; et dividitur in partes duas: in prima inquiri, an homo in primo statu gratiam habuerit; in secunda determinat quam poenam pro peccato incurreret, ibi: *In illius quoque peccati poenam eiectionis est de paradiso.* Circa primum duo facit: primo inquiri, an homo in primo statu gratia egerit; secundo an virtutes gratuitas habuerit, ibi: *Praeterea (1) quaeri solet utrum homo ante lapsum virtutes habuerit.*

In illius quoque peccati poenam eiectionis est de paradiso. Hic determinat poenam quam homo incurreret pro peccato, quo gratiam et virtutem amisit; et dividitur in duo: primo determinat poenam; secundo ostendit veritatem cujusdam quaestionis ex praedictis occasionatae, ibi: *Potest etiam quaeri, utrum de ligno vitae ante peccatum comederit homo.* Circa primum duo facit: primo ostendit quod Adam pro peccato et locum delictarum et cibum saluberrimum amisit; secundo quomodo impeditus est ab eius recuperatione, ibi: *Ne vero posset ad illud accedere, collocauit Deus ante paradisum Cherubin.* Circa primum duo facit: primo ostendit poenam ex verbis Scripturae; secundo movet quamdam dubitationem (2) ex verbis illis; quam primo movet, ibi: *His verbis insinuari videtur quod nunquam moretur, si postea de illo ligno sumpsisset;* secundo solvit, ibi: *Sed quia per peccatum jam mortuum corpus habebat, illa verba ex tali intellectu accipi possunt.*

Potest autem quaeri, utrum de ligno vitae ante peccatum comederit homo. Hic movet quamdam dubitationem ex praedictis occasionatam, scilicet an homo ante peccatum de ligno vitae comederit; et primo determinat quod sic; secundo movet iterum dubitationem contra haec ortam, et determinat eam, ibi: *Quare ergo perpetua soliditate, et beata immortalitate vestiti non sunt?*

QAESTIO I.

Hic quinque quaeruntur: 1.º an homo in statu innocentiae gratia indigeret; 2.º an gratiam habuit; 3.º si habuit, utrum gratia humani generis, si in innocentia perstitisset, fuisset major quam sit; 4.º utrum actus humani fuissent efficaciores ad merendum; 5.º de poena quae in littera ponitur, hominem propter primam (3) transgressionem consecuta.

(1) *Al. primum.*

(2) *Al. quamdam dubitationem.*

(3) *Al. propria transgressionem consecuta.*

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum natura in statu innocentiae egerit gratia.

Ad primum sic proceditur. 1. Videtur quod homo in statu innocentiae gratia non egerit. Ad hoc enim gratia datur hominibus, ut Deo sint accepti. Sed cum humana natura integra erat, sine aliqua corruptione peccati, homo ex bonitate naturali Deo acceptus erat; omne enim bonum, et praecipue malo impermixtum, Deo acceptum est. Ergo gratia superaddita non indigebat.

2. Praeterea, gratia dividitur in operantem et cooperantem. Sed non indigebat in statu illo gratia operante, quia impius non erat; cum tamen effectus gratiae operantis sit de impio facere pius; nec iterum cooperante, quia nullam difficultatem ad bonum agendum patiebatur; gratia vero cooperans ad hoc datur ut homo bonum facile facere possit. Ergo nulla gratia indigebat.

3. Praeterea, ut dicitur Deuter. 52, 4, *Dei perfecta sunt opera.* Non autem esset in divinis operibus perfectio, si aliquis gradus nobilitatis possibilis esset in creaturis qui institutus a Deo non esset. Ergo omnis gradus bonitatis possibilis in creaturis in rerum natura invenitur. Sed poterat Deus talem naturam condere quae per propria naturalia vitam aeternam mereretur; alias non esset omnipotens. Cum igitur nulla alia creatura hoc magis habere videatur quam homo vel Angelus, videtur quod hoc eis conveniat; et ita si natura humana pura esset, sicut in primo statu erat, homo gratia non indigeret ad vitam aeternam promerendam.

4. Praeterea, poena nunquam praecedit culpam, cum sit effectus ejus. Sed earentia visionis divinae est poena originalis culpa. Ergo si in natura humana non fuisset culpa, nec etiam ibi fuisset earentia divinae visionis. Sed poterat homo in statu innocentiae omni culpa carere absque gratia. Ergo et gratia non indigebat ad hoc ut ad Dei visionem perveniret.

5. Praeterea, ad hoc gratia datur homini, ut per eam Deo configuraretur et assimilaretur. Sed ex conditione naturae suae homo ad imaginem et similitudinem Dei factus est. Ergo si natura in eo integra maneret, alia gratia non indigeret.

Sed contra, Rom. 6, 23, dicitur: *Gratia autem Dei vita aeterna.* Sed necesse erat homini ut ad vitam aeternam praeveniret. Ergo indigebat gratia, per quam ad eam perveniret.

Praeterea, peccatum naturam humanam non mutavit; sed eadem manet ante et post. Sed meritum vitae aeternae excedit virtutem naturae post peccatum. Ergo etiam excedebat vires ejus ante peccatum; ergo indigebat gratia, per quam vitam aeternam mereretur.

Solutio. Respondeo dicendum, quod duplex est

necessitas. Una absoluta, quae est ex prioribus causis, ut ex materiali et formali, ex quibus componuntur res; ut quod omne compositum ex contrariis necesse est corrumpi, et huiusmodi. Alia vero est conditionata ex suppositione finis; ut si serva debeat facere serrae opus, scilicet sectionem, necesse est eam dentes ferreos habere. Haec autem necessitas est duplex: quaedam scilicet sine qua non potest haberi finis intentus, sicut sine cibo non potest haberi conservatio vitae; quaedam vero sine qua non potest aliquis ad finem de facili pertingere, sicut dicitur equus necessarius homini ad peragendum iter: et nomen utilitatis commune est utrique modorum necessitatis ultimum positorum; sed nomen indigentiae magis se habet ad primum modum eorum: illo enim proprie dicitur indigere sine quo finem consequi non possumus. Secundum hoc dico, quod homo ante peccatum gratia indigebat, quia sine gratia finem vitae aeternae nullo modo consequi potuisset: ad finem enim non pervenitur nisi per opera proportionata fini: vita autem aeterna est finis omnino naturae humanae facultatem excedens; unde etiam intellectum et desiderium superat: 1. Corinth. 2: *Oculus non vidit, et auris non audivit, et in cor hominis non ascendit quae praeparavit Deus iis qui diligunt illum.* Ideo oportet quod opera per quae ad vitam aeternam pervenitur, vires naturae humanae excedant; unde in ea homo non potest sine aliquo dono naturalibus addito: et ideo quantumcumque natura humana sit integra, nihilominus homo gratia indiget ad vitam aeternam consequendam.

Ad primum ergo dicendum, quod unumquodque bonum Deus acceptat secundum mensuram suae bonitatis; sed illud simpliciter a Deo acceptari dicitur cui ab ipso praeparatur illa gloria quae ipse gloriosus est, scilicet visio ejus per essentiam.

Ad secundum dicendum, quod homo ante peccatum etiam operante gratia egebat. Gratiae enim operanti aliquid per se convenit, et aliquid per accidens: per se enim sibi convenit ut hominem justum formaliter faciat, et Deo gratum; sed hoc accidit sibi ut justum ex injusto faciat ex parte subjecti, in quo iniustitia invenitur; hoc etiam per se est sibi conveniens ut ex non justo justum faciat, vel ex non grato gratum, sicut albedinis est ex non albo facere album; sed hoc albedini accidit ut ex nigro album faciat. Similiter etiam gratiae cooperantis non est ut solam facultatem (1) faciat in operando (hoc enim haeresis Pelagiana ponebat), sed ut efficaciam et virtutem quamdam novam operibus hominum praebet, scilicet merendi vitam aeternam.

Ad tertium dicendum, quod non potest esse aliqua creatura quae ex propriis naturalibus vitam aeternam promereri possit, sicut non potest esse aliqua creatura quae naturae divinae aequetur: nec hoc omnipotentiae Dei derogat. Et hoc patet ex his quae supra dicta sunt.

Ad quartum dicendum, quod earentia divinae visionis potest intelligi dupliciter. Vel negative; et sic non est poena, sed defectus naturam creatam consequens; nulla enim natura creata ex se sufficiens est ad Dei visionem: et sic fuit earentia divinae visionis in homine ante peccatum, si gratiam non habuisset. Alio modo potest sumi privative, ut in-

(1) *Al. facultatem.*

telligatur aliqua obnoxietas ad earendum Dei visionem; et sic est poena peccati, et in primo statu non fuisset.

Ad quintum dicendum, quod similitudo Dei quae convenit homini secundum suam naturaliam est alia ab illa qua homo assimilatur Deo per gratiam. Nec est inconveniens ut homo in pluribus Deo assimilaretur, eo quod secundum quemlibet gradum bonitatis superadditum nova similitudo in creaturis ad Deum surgit.

ARTICULUS II.

Utrum homo ante peccatum habuerit gratiam.

(1 p., qu. 95, art. 1.)

Ad secundum sic proceditur. 1. Videtur quod homo ante peccatum gratiam non habuerit. Quicumque enim habet gratiam, potest proficere ad meritum vitae, eo quod per gratiam meretur quis augmentum gratiae, et ejus consumptionem. Sed, ut supra Magister dixit, 24 dist., homo in primo statu non habuit unde ad meritum vitae proficere posset. Ergo gratiam non habuit.

2. Praeterea, major est potestas gratiae quam naturae. Sed quanto peccans est majoris potestatis, tanto gravior est peccatum ejus. Si ergo homo a statu gratiae cecidisset, cum Angelus ante lapsum gratiam non habuerit, ut multi dicunt, videtur quod peccatum hominis gravioris quam peccatum daemonis fuisset, quod supra negatum est.

3. Praeterea, gratia magis convenit cum gloria quam cum natura. Sed gratia tempore in homine gloriam praecedit. Ergo multo fortius natura gratiam; et sic in primo statu gratiam non habuit.

4. Praeterea, gratia, quantum in se est, hominem in Deum promovet. Cum igitur in homine ante statum peccati nihil esset trahens ipsum inferius, videtur quod si gratiam habuisset, nunquam peccavisset. Peccavit autem: igitur gratiam non habuit.

5. Praeterea, ea quae homo per primum peccatum amisit, sibi restituta non sunt, sicut impassibilitas, et huiusmodi. Si ergo gratiam in statu innocentiae habuisset, eam per peccatum amissam per poenitentiam non recuperasset. Hoc autem falsum est, quia sic totum humanum genus periret. Ergo gratiam in primo statu non habuit.

Sed contra, nullus spoliatur illis quae non habet. Sed homo per peccatum fuit vulneratus in naturalibus, et spoliatur gratuitis, ut dicitur in Glossa (1) Luc. 10. Ergo gratiam habuit.

Praeterea, caritas nunquam est informis. In littera autem probatur quod Adam in primo statu caritatem habuit. Ergo et gratiam, sine qua non est caritas.

Solutio. Respondeo dicendum, quod circa hoc est triplex opinio.

Quidam enim dicunt, quod homo in primo statu gratiam non habuit, nec virtutes gratuitas. Omnes autem auctoritates sanctorum quas Magister in littera adducit ad probandum homini virtu-

(1) Nec in veteri Glossa, nec in nova occurrit, sed in additamento Lyran tantum quod per hominem descendente ab Hierusalem in Hierico, et spoliatur a latronibus, ac vulneratum, intelligitur mortaliter peccator a justitia statu in peccatum descendens, qui spoliatur a daemonibus bonis gratiae, et in bonis naturae vulneratur (Ex. edit. P. Nicolai).

tes infuisse, exponunt de virtutibus naturalibus, quae in ipso propter integritatem humanae naturae excellentissime erant. Sed hoc non videtur auctoritatibus convenire, in quibus ponitur quod Adam caritatem habuit, quae sine gratia non habetur; et plura alia dicuntur, quae non nisi extorte ad virtutes naturales referri possunt.

Alii vero distinguunt statum innocentiae in duos status: dicunt enim, quod homo in principio creationis suae sine gratia creatus est in naturalibus tantum; postmodum vero ante peccatum gratiam consecutus est; et secundum hanc distinctionem varia dicta sanctorum et doctorum concordare nituntur. Sed istud non videtur convenire dictis sanctorum et doctorum, qui de statu innocentiae quasi de uno statu non distincto loquuntur; et ideo haec positio non magnae auctoritatis est.

Ideo alii dicunt, quod homo in principio creationis suae in gratia creatus est; et haec quidem positio satis congruere videtur opinioni Augustini, qui ponit res simul tempore perfectas fuisse et creatas, in materia et in forma. Prima vero opinio magis congruere videtur opinioni aliorum sanctorum, qui dicunt per successionem temporis res creatas perfectas fuisse. Quae tamen harum opinionum verior sit, multum efficaci ratione probari non potest, sicut nec aliquid eorum quae ex voluntate Dei sola dependent. Ille tamen probabilis est, ut cum homo creatus fuerit in naturalibus integris, quae otiosa esse non poterant, quod in primo instanti creationis ad Deum conversus, gratiam consecutus sit; et ideo haec opinionem sustinendo dicendum est.

Ad primum (1), quod sicut secundum Augustinum (lib. 1 super Genes. ad lit., cap. 4 et 2) distinctio primordiarum attenditur secundum ordinem naturae, et non secundum successionem temporis; ita etiam secundum ordinem naturae status in naturalibus peris ad statum ejus in gratia comparatur; et non secundum ordinem temporis; et sic intelligendum est, quod homo in statu naturalium, intellectum non habuit unde proficere posset: quia dum gratiam habet, non habet hoc ex naturalibus sed ex gratuitis. Vel dicendum, quod hoc intelligendum est, quod homo non potuit proficere per se, etiam habita gratia, ut beatitudinem consequeretur; et hoc supra Magister dixit proficere ad meritum vitae.

Ad secundum dicendum, quod secundum tertiam opinionem tam homines quam Angeli in gratuitis creati sunt; et ideo contra eam non est hujusmodi objectio, sed contra secundam: quam sustinentes dicimus, quod potentia naturalis hoc modo se habet ad gratiam, quod ipsa subministrat substantiam actus, et gratia praebet efficaciam merendi, informando actum; et sicut majoris perfectionis est forma actus quam ipsa substantia ejus; ita e contrario major defectus est deficere in ipsa substantia actus quam deficere in forma ipsius. Quamvis autem ponatur homo gratiam habuisse, et in hoc Angelo superiore fuisse; tamen debilius fuit in potentia naturali; et ideo defectus potentiae naturalis magis excusat peccatum hominis quam defectus gratiae peccatum Angeli; unde simpliciter peccatum hominis minus quam peccatum Angeli invenitur.

(1) *Al.* Ad primum ergo dicendum.

Ad tertium dicendum, quod per gratiam aliquis meretur gloriam, et ideo convenienter gratia tempore gloriam praecedit. Sed per naturam non meretur gratiam; unde nihil impedit ut simul cum natura gratia infundatur.

Ad quartum dicendum, quod in illis quae agunt per necessitatem naturae, oportet quod agens de necessitate agat secundum exigentiam formae quae in ipso est, ut per calidum calefaciat. Hoc autem in voluntariis non tenet: unde etiamsi homo gratiam habuerit, nihilominus potest in contrarium actum transire.

Ad quintum dicendum, quod actus personales non attingunt naturam, sed personam; et ideo Adam per poenitentiam quam de peccato egit, potuit recuperare illa bona quae sibi ad actus personales data erant, sicut gratiam et virtutes; non autem illa quae toti naturae collata erant, ut immortalitas corporis, et obedientia inferiorum virium ad rationem, et hujusmodi.

ARTICULUS. III.

Utrum homo in statu primo habuisset tantum de gratia quantum habuit post peccatum.

Ad tertium sic proceditur. 1. Videtur quod in primo statu homo non tantum de gratia habuisset quantum post peccatum. Ut enim Philosophus dicit (in 10 Ethic., cap. 12), ridiculum est temperantiam et fortitudinem in diis ponere, cum in eis passiones innatae et illatae non sint, circa quos fortitudo et temperantia medium communicant. Sed in primo statu Adam hujusmodi passionibus caruisset. Ergo et per consequens his virtutibus, quas tamen homo post peccatum habuit gratuitas. Non ergo tot gratias homo ante peccatum habuisset, sicut post habuit.

2. Praeterea, perseverantia quaedam virtus est, quam multi post peccati statum habent. Haec autem Adae defuit, ut ejus casus ostendit. Non igitur tot virtutes habuit quot homines in peccato nati habent; et sic idem quod prius.

3. Praeterea, plus indigenti Deus plus tribuit: quia misericordia misericordiam intuetur, ut dicit Bernardus (1). Sed homo plus indiget gratiae auxilio post peccatum quam ante, cum magis in naturalibus infirmetur. Ergo plus de gratia post peccatum homini confertur (2) quam ante contulisset.

4. Praeterea, Deus cum sit summe bonus, ut Augustinus dicit (lib. de Continentia, cap. 6), mala esse non permetteret, nisi esset adeo potens ut ex malis bonum eliceret. Sed non ostenderetur perfecte divina bonitas, nisi bonum quod ex malo Deus elicit, excederet illud bonum quod per malum privatur. Ergo bonum hominis, quod ex peccato ejus Deus elicit, excedit illud bonum quod ante peccatum erat, et est postmodum per peccatum privatum; et sic major est gratia post peccatum quam ante.

5. Praeterea, tota plenitudo gratiae humanae generis ex virtute incarnationis et passionis Christi procedit; unde dicitur Joan. 1, 16: *De plenitudine*

(1) Epist. 12, in qua Guidoni Chartusiae priori scribit: *Miseremini mei, non quia dignus, sed quoniam inops et pauper sum ego. Justitia meritum quaerit, misericordia misericordiam intuetur* (Ec. edit. P. Nicolai).

(2) Nicolai, Deus confert.

ejus omnes accepimus. Sed si Adam non peccasset, Christus non fuisset incarnatus, ut quidam dicunt; vel saltem non fuisset passus, ut omnes dicunt. Ergo non tanta plenitudo gratiae fuisset in humano genere ante peccatum, sicut post.

Sed contra, Matth. 23, 13: *Dedit . . . unicuique secundum propriam virtutem*; et exponitur in Glossa de collatione gratiarum. Virtus autem hominum naturalis, major erat ante peccatum quam post. Ergo et plus de gratia consecuti fuissent ante peccatum quam post.

Praeterea, nullus ex peccato reportat commodum. Sed si homo post peccatum majorem gratiam haberet quam ante, commodum ex malo reportaret. Ergo etc.

Solutio. Respondeo dicendum, quod donorum gratiarum quaedam ordinantur absolute in perfectionem ejus cui conferuntur, quaedam autem ad utilitatem aliorum, ut dicitur 1 Corinth. 12, 7: *Unicuique datur manifestatio spiritus ad utilitatem.* Utilitas autem quaedam est, ut defectibus proximorum subveniatur, sicut per operationem signorum infidelitati succurritur: quia signa data non sunt fidelibus sed infidelibus, 1 Corinth. 14: et similiter est etiam de generibus linguarum, et de aliis hujusmodi donis. Et quia hujusmodi defectus in primo statu non fuisset; ideo etiam nec talia dona homini collata forent, quae contra hos defectus ordinantur. Dona vero absolute in perfectionem recipientis ordinata sunt ea quibus homo in actibus propriis perficitur et secundum animam et secundum corpus, sicut est gratia gratum faciens, virtutes, donum scientiae et sapientiae, et hujusmodi, et impassibilitas corporis; et in his homo in primo statu, simpliciter loquendo, magis abundasset quam in secundo statu post peccatum. Sed iste excessus potest considerari dupliciter; vel intensive, vel extensive. Extensive quidem: quia plura de hujusmodi homo in primo statu quam in secundo habuisset: habuit enim impassibilitatem corporis, et perfectam obedientiam inferiorum virium ad rationem, et hujusmodi, quae in hominibus post peccatum non inveniuntur. Sed verum est quod etiam quaedam dona post peccatum sunt quae imperfectionem aeneam habent, quae aut in primo statu non fuissent omnino; aut si fuissent, secundum alium modum et alios actus fuissent; ut tamen hoc intelligatur de imperfectione, non quae naturam consequitur, sed quae ex peccato consecuta est. Fides enim imperfectionem (1) habet consequentem naturam, ejus est divina quasi in speculo intueri; et hoc etiam homini in primo statu congruisset, licet vidisset clarius divina, ut supra dictum est. Et ideo fides in primo statu fuisset etiam secundum ejusdem generis actum, quamvis perfectior quam modo sit. Continentia vero, quae importat imperfectionem in repugnantia passionum ex peccato causata, secundum quod Philosophus continentiam accipit in 7 Ethic. (cap. 5), in primo statu non fuisset; et similiter poenitentia, si specialis virtus ponatur, ad minus secundum eosdem actus quos nunc habet; et similis ratio est de aliis similibus. Si autem excessus intensive consideretur, et praecipue quantum ad dona gratum facientia, sic considerando statum ad statum, universaliter homo ante peccatum am-

(1) *Al.* perfectionem.
S. Th. Opera omnia. V. 6.

pliori gratia praeditus fuisset quam post. Sed tantum non est inconveniens quod aliquis post statum peccati multo majorem gratiam habeat quam aliqui habuissent etiam in primo statu, eo quod gratiae non tantum dantur secundum mensuram naturalis virtutis, seu capaciatas, sed secundum naturam, quem contingit esse majorem in eo qui minoris virtutis est, sicut etiam dicitur de comparatione hominum novi et veteris Testamenti.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis Angeli quos Philosophus (10 Ethic., cap. 10) deos vocat, sicut et Dionysius (de div. Nom., cap. 15), hujusmodi virtutes cardinales non habeant secundum eodem actus quibus in nobis sunt, habent tamen eas secundum quosdam eminentiores actus, et praecipue secundum quod constituntur eorum actus circa finem; et hoc modo in homine etiam ante statum peccati fortitudo et temperantia esse potuissent. Tamen sciendum est, quod alia ratio est de homine ante peccatum, et de Angelo et de homine glorificato. Homo enim in primo statu quamvis hujusmodi passionibus actu non subjaereret, tamen naturam habebat quae, quantum in se est, his passionibus subjicibilis erat; et possibile erat eis subijci, si peccaret, nondum homine confirmato. Sed homo glorificatus, etsi naturam habeat eam, secundum se consideratae, natae sunt hujusmodi passiones inesse, tamen per habitum gloriae omnino aditus his passionibus tollitur. Angelus vero nec naturam nec passibilitatem respectu harum passionum habet. Unde patet quod hujusmodi virtutes, quantum ad actus qui sunt vicia, nunc in nobis magis remotae sunt ab Angelis quam ab hominibus glorificatis; et ab hominibus glorificatis magis quam ab eis in primo statu existentibus.

Ad secundum dicendum, quod perseverantia dupliciter dicitur. Uno enim modo est specialis virtus, ejus actus est habere propositum semper in bono permenni; et talem virtutem Adam habuit et multi qui post corruerunt. Alio modo est quaedam circumstantia consuetudinis virtutes alias; et sic non ponit specialem virtutem, sed continuationem quaedam virtutis usque ad mortem; et sic Adam in primo statu perseverantiam non habuit.

Ad tertium dicendum, quod plus indigenti Deus plus tribuit, dummodo sit magis ad recipiendum dispositus; alias non est verum. Tamen sciendum est, quod cum indigentia dicatur respectu finis, ut dictum est, non est dicendum, quod homo post peccatum magis egerit gratia quam ante. Illud enim ad quod per se gratia est ordinata, scilicet gloria, supra vires hominis est, sive ante peccatum sive post peccatum. Unde quantum ad hoc non magis indiget post quam ante; sed quantum ad hoc ad quod per accidens gratia ordinatur, quod est remotio mali, magis homo post peccatum indiget, et per respectum ad gloriam attenditur mensura gratiae: quia per gratiam majorem, majorem quis gloriam meretur; non autem per respectum ad remotionem peccati vel infirmitatis: quia minima gratia sufficit ad delendum omnia peccata. Unde non majori gratia indiget homo post peccatum quam ante; sed verum est quod ad plura gratia indiget, quae tamen plura, quantumlibet gratia facere.

Ad quartum dicendum, quod Deus ex malo semper majus bonum elicit; non tamen (1) illi de

(1) *Supple* bonum.

necessitate in quo malum esse permittit, sed in comparatione ad universum, cuius pulchritudo consistit ex hoc quod mala esse sinuntur. Bonum autem universi praeponderat bono particularis rei, sicut bonum generis est divinius quam bonum hominis, ut in 1 Ethic. (cap. 1) Philosophus dicit.

Ad quintum dicendum, quod Christus ad hoc fuit passus ut hominis naturam repararet. Unde per passionem Christi non apparet quod majorem gratiam homo consecutus sit post peccatum quam ante fuisset sine ea, loquendo de gratia in ordine ad praemium essentialia: quia aliquod praemium accidentale homo per passionem Christi consequitur quod ante peccatum non habuisset, scilicet gaudium de victoria Christi.

ARTICULUS IV.

Utrum opera hominis sint magis efficacia ad merendum gratiam post peccatum quam ante peccatum.

Ad quartum sic proceditur. 1. Videtur quod post peccatum opera hominis fuissent magis efficacia ad merendum quam ante peccatum. In primo enim statu homo sicut nec ad malum impellens aliquid habebat, ita nec a bono retrahens. Sed sup., 24 dist., Magister dixit, quod primus homo resistendo tentationi non meruisset; quia nihil erat quod ad malum impelleret. Ergo similiter faciendo bonum, vel nihil vel minus meruisset: quia nihil erat quod a bono impediret.

2. Praeterea, dicit Apostolus, 2 Timoth. 2, 3: *Non coronabitur nisi qui legitime certaverit.* Sed homo in primo statu non ita impugnabatur sicut post peccatum. Ergo nec ita coronam efficaciter merebatur.

3. Praeterea, ut Philosophus dicit in 2 Ethic. (cap. 5), virtus est circa difficilia. Sed difficilius est homini post peccatum bonum operari quam ante. Cum ergo ex virtute procedat efficacia meriti, videtur quod ante peccatum actus hominis fuerint minus efficaces ad merendum quam post.

4. Praeterea, homo in primo statu fuit quasi medius inter statum Angelorum et statum nostrum, ut ex his quae 25 dist. dicta sunt patet. Sed operationes Angeli non sunt ita efficaces ad merendum sicut operationes hominis; quod patet ex hoc quod inferior Angelus mereri gradum superioris non potest; sed homo potest mereri ut ascendat ad supremum ordinem Angelorum, ut ex dictis Gregorii patet, in homil. de Centum ovibus (seu homil. 54 in Evang.). Ergo et homo in primo statu habuit opera minus efficacia ad merendum quam post peccatum.

5. Praeterea, ut in 4 lib., distinct. 2, Magister dixit, homo factus est ad reparationem ruinae angelicae. Sed de quolibet ordine Angelorum aliqui ceciderunt, ut supra, 6 distinct., dictum est. Ergo oportet quod qualitercumque vadat humana natura, sive in statu innocentiae, sive in statu peccati, ad singulos ordines Angelorum aliqui homines transferantur. Cum ergo hoc non fiat nisi ex virtute meriti, videtur quod saltem non majoris efficaciae ad merendum fuerint opera hominis in statu innocentiae, quam post peccatum.

Sed contra, quanto aliquid est magis purum in genere aliquo, tanto magis habet virtutem illius

generis, sicut ignis purus quam ignis commixtus. Sed merita nostra sunt admixta alicui demerito; quod patet ex hoc quod dicitur Esa. 64, 6: *Quasi pannus menstruatus omnes justitiae nostrae.* Cum igitur in primo statu absque omni peccatione demeriti fuissent, videtur quod tunc fuissent efficaciora ad merendum.

Praeterea, quanto voluntas promptior est ad operandum, tanto homo magis meretur; 2 Corinth. 8, 12: *Si voluntas prompta est, secundum id quod habet, accepta est, non secundum id quod non habet.* Sed in primo statu voluntas promptior erat ad bene agendum, quia minus impediabatur. Ergo opera hominis magis erant efficacia ad merendum.

Solutio. Respondeo dicendum, quod cum meritum non consistat in habitu, sed in actu, nec in actu quolibet, sed in eo qui per habitum gratiae informat, actus autem omnis meritorius ex voluntate procedit; oportet quod meritum aliquid habeat a gratia, et aliquid a voluntate, et aliquid etiam ab objecto actus, unde species actus trahitur: et ideo ex his tribus efficacia merendi mensurari potest ex gratia, voluntate, et objecto. Quanto enim majori caritate et gratia actus informat, tanto magis est meritorius: similiter etiam quanto magis est voluntarium, plus habet de ratione meriti et laudabilis: similiter etiam quanto magis objectum est arduum, tanto magis est actus meritorius, cum semper intelligatur comparatio de uno ceteris paribus. Quod autem aliquid arduum augmentat rationem meriti, non habet ex difficultate laboris, sed ex bonitate; quia quanto aliquid melius est, tanto supra vires hominis operantis est magis elevatum. Quia igitur (1) homo in primo statu, ut dictum est, majorem gratiam communiter habuisset quam post peccatum, et promptior fuisset voluntas ad operandum, quae resistantiam non habebat; sequitur quod opera hominis in primo statu simpliciter magis erant efficacia ad merendum quam post, dummodo circa idem objectum operatio consideretur utrobique; quamvis majori difficultate circa illud operetur homo post peccatum quam ante. Non enim arduum opus auget rationem meriti nisi ratione bonitatis, et non ratione difficultatis, nisi per accidens, inquantum videlicet in id quod difficile est, majori attentione aliquis consurgit, et cum majori conatu voluntatis.

Ad primum ergo dicendum, quod non consentire tentationi in primo statu, si homo in naturalibus tantum consideretur, ut Magister hic loquitur, non fuisset homini meritorium. Sed hoc contingit ex hoc quod gratiam non habebat sicut ex causa per se, et non ex hoc quod nihil ad malum impellebat nisi per accidens, inquantum videlicet ex hoc quod homo non habebat impellens ad malum, magis poterat conservari a casu in peccatum sine gratia quam post. Vel dicendum, quod non consentire tentationi, dicitur dupliciter: vel ita quod importetur negatio tantum; et ita cum non relinquatur aliquis actus, non remanebit ratio meriti; et hoc potuisset contingere in primo statu propter hoc quod homo non cogebatur tentationem exteriorum discutere, cum interiori tentatione non urgeretur; vel ita quod importet actum voluntatis tentationi repugnantem; et sic resistere peccato semper est meritorium in eo qui gratiam habet.

(1) Al. deest igitur.

Ad secundum dicendum, quod quamvis homo in primo statu non habuerit certamen interius, habuit tamen certamen exterius; unde et victoriam habere potuit, quae coronam mereretur. Nec tamen est de necessitate meriti certamen contra aliquem impugnantem, quia sic in Angelis meritum non inveniretur (1); sed de necessitate meriti est certamen quo quis contendit apprehendere aliquid quod supra se est, secundum quod aliquis quasi viribus suis licetatur; nec oportet ut ubi est majus certamen, ibi sit majus meritum; sed ubi est magis legitimum. Contingit autem in minori impugnatione magis legitimum certamen esse.

Ad tertium dicendum, quod aliquid potest dici difficile dupliciter: vel ex arduitate operis; et sic virtus intelligitur circa difficile esse, quod scilicet in se difficile est, et arduum: vel ex imperfectione operantis; et sic virtus circa difficile non est, sed talem difficultatem virtus tollit; quanto enim aliquis virtuosior est, tanto facilius opera virtutis exerceat. Nec tamen dicendum est, quod quanto virtuosior sit, minus mereatur. Et per hunc modum est difficultas major in operibus hominis post peccatum ex imperfectione operantis.

Ad quartum dicendum, quod hoc quod opera alicujus Angeli sint minus meritoria quam alicujus hominis, non contingit ex imperfectione Angelorum, sed ex conditione gratiae; quae quamvis in Angelis sit major secundum statum, quia propinquior fini, cum sit minor via Angeli data quam homini, ut supra dictum est; tamen gratia hominis potest esse major in virtute merendi. Angelis enim data est gratia ad determinatum gradum, secundum determinatum ordinem, promerendum; et ideo ulterius praemium per gratiam illam mereri non possunt. Homo autem cum ex conditione naturae ad nullum ordinem determinetur, sed indifferenter ad omnes se habeat, accipit gratiam etiam indifferenter ordinatam ad promerendum gradum cujuslibet ordinis secundum genus suum; et ideo non oportet quod ratione ista homo in primo statu minus mereri potuisset quam post peccatum.

Ad quintum dicendum, quod quamvis homo nunc ad eundem terminum perveniat ad quem pervenisset ante peccatum, non oportet tamen ut aequalem efficaciam in merendo habeat actus ejus: quia quod tunc ex paucis actibus mereri potuit, nunc oportet quod ex multis actibus mereatur; ita quod per exercitium actuum in quamdam perfectionem crescat, secundum quam sibi competat meritum tanti praemii, quantum prius habuisset.

ARTICULUS V.

Utrum expulsio de paradiso, et privatio justitiae originalis, sit conveniens poena primae transgressionis.

Ad quintum sic proceditur. 1. Videtur quod poena hominis inconvenienter in littera determinetur pro peccato primae transgressionis. Illud enim quod propter hominem factum est, in aliquo homini servare debet. Sed paradisi terrestri propter hominem factus est, sicut aliae creaturae. Cum igitur homini inde ejectione in nullo servari, videtur quod inde expelli non debuerit.

(1) Al. inveniremus.

2. Praeterea, propter peccatum hominis, tota natura deteriorata est, quae propter hominem facta est, ut dicit Glossa (1) rom. 8. Multo ergo magis locus ille in quo peccatum commissum est, scilicet paradisi terrestri, infelix debuit. Sed homini infecto debetur locus infectus. Ergo post peccatum de paradiso terrestri expelli non debuit.

3. Praeterea, ut supra Magister dixit, dist. 17, paradisi terrestri de se locus inaccessibilis est. Ergo frustra apponuntur custodiae, ne homo ad illum accedere possit, ad quem etiam sine illis pervenire non valeret.

4. Praeterea, homo post peccatum statim necessitati mortis addictus fuit. Sed ex quo necessitatem moriendi habuit, non poterat non mori. Ergo frustra Dominus dixit, Gen. 3, 22: *Videte ne forte sionat de ligno vitae, et comedat, et vivat in aeternum.*

5. Praeterea, lignum vitae non habuisset majorem effectum in homine post peccatum quam ante. Sed homo ante peccatum de ligno vitae edidit, ut in littera dicitur, nec tamen in aeternum vixit. Ergo etiam licet post peccatum de eo comedisset, non in aeternum vivisset.

6. Si dicatur, quod lignum vitae hunc effectum non habebat, nisi frequenter sumptum; contra. Causa multiplicata, non variat effectum secundum speciem. Si ergo semel sumptum immortalitatis causa non erat, videtur quod nec etiam si frequenter sumeretur.

Sed contra, id quod innocentiae debebatur, non debuit remanere, innocentia amissa. Sed locus ille et cibus innocentiae debebatur. Ergo post peccatum homo utroque privari debuit.

Praeterea, magis erat proprius locus Angeli caelum empyreum in quo creatus est, quam hominis paradisi terrestri, in quo positus est homo extra ipsum creatus. Sed Angelus post peccatum de caelo empyreo dejectus est. Ergo et homo post peccatum de paradiso terrestri expelli debuit.

Solutio. Respondeo dicendum, quod ad felicitatem seu ad beatitudinem aliquid pertinet quod est de substantia ejus, sicut visio Dei, gaudium, et hujusmodi; aliquid autem correspondet sibi per modum congruentiae, sicut beatitudini sanctorum respondet locus excellentissimus, qui est caelum empyreum. Ita etiam ad statum innocentiae, in qua quodammodo homo beatus erat, ut dicit Augustinus (22 de civit. Dei, cap. 21), quaedam pertinebant quasi essentialiter, sicut immortalitas, et obedientia virium inferiorum ad rationem, et hujusmodi; sed quaedam alia pertinebant per modum ejusdem congruentiae. Inmortali enim vitae et ab omni inquietudine segregatae debebatur locus temperatissimus et delicias plenus, qualis est paradisi terrestri. Unde sicut post peccatum dejectus est a statu illo innocentiae in quem elevatus erat supra conditionem naturae suae absolute consideratae; ita etiam et locum amisit qui illi excellentiae debebatur; et in locum ubi formatus fuerat, dejectus est.

Ad primum ergo dicendum, quod paradisi terrestri quamvis non servari homini quasi in usum ejus veniens, servit tamen sibi ad instructionem

(1) Minus expresse quo ad verba, aequaliter tamen quo ad sensum, ex Ambrosii supposito commentario super illud: *Scimus quod omnis natura ingemiscit* (Ex edit. P. Nicolai).

nem ejus proficiens; sicut homo ex hoc ipso quod in Scriptura cognoscit se tali loco per peccatum privatum, ad peccatum vitandum incitatur, et ad miseriam suam cognoscendam.

Ad secundum dicendum, quod sicut peccati infectio non venit ad creaturas alias nisi per creaturam rationalem peccantem; ita etiam illa infectio sive corruptio non in irrationalis creaturæ poenam ordinatur; unde non oportet quod locus iste per peccatum inficiatur in quo homo et Angelus peccavit, scilicet paradisi terrestris, et caelum empyreum, sed illa loca quæ peccantibus deputata sunt post peccatum.

Ad tertium dicendum, quod illa impedimenta ratione quorum inaccessibleis dicitur paradisi terrestris, forte hic gladius flammæ vocatur: quia præcipue locus ille inaccessibleis videtur propter intemperatum calorem in locis intermediis; et ideo non sequitur quod hujusmodi impedimenta superflua sint.

Ad quartum dicendum, quod quamvis homo post peccatum lignum vitæ sumpisset, mortem evadere non potuisset; potuisset tamen mortem differre; ita ut vita ejus auxilio ligni vitæ prolongaretur, sicut de Enoch et Elia creditur, et hoc homini non expedebat, ut tamdiu in hac misera vita permaneret. Et verba illa Domini sunt magis accipienda per modum comparationis quam insultationis. Vel potest dici sicut dicit Magister in littera.

Ad quintum dicendum, quod etsi homo ante peccatum de ligno vitæ sumpisset, non tamen immortalitatem consecutus fuisset, quam lignum vitæ conferre non potuit, nisi frequenter sumptum. Et ideo

Ad sextum dicendum, quod lignum vitæ non erat causa per se immortalitatis, ut ex prædictis patet, sed potius erat ut dispositio quaedam. Dispositio autem non perducit ad effectum nisi multiplex, sicut patet in qualitatibus activis et passivis, quæ sunt dispositiones ad formam elementis: non enim inducitur forma elementi nisi quando perducitur materia ad intensiorem qualitatum illarum.

Expositio textus.

Operatur liberando et præparando; ut liberatio

DISTINCTIO XXX.

Quod per Adam, peccatum et poena transit in posteros.

In superioribus insinuatum est, licet ex parte (non enim perfecte sufficiens exponere (1) qualiter primus homo deliquit, et quomodo poenam subierit; quibus adiciendum est, peccatum simul ac poenam per eum transisse in posteros, sicut Apostolus ostendit, inquisiens (Rom. 5, 12): « Sicut per unum hominem in hunc mundum peccatum intravit; ita et in omnes homines mors pertransiit. »

Utrum illud peccatum fuerit originale, an actuale.

Hic primo videndum est, quod fuerit illud peccatum originale scilicet, an actuale; et si de originali intelligatur, consequenter quid sit originale peccatum, et quare dicatur originale, et quo modo pertransierit vel pertranseat in omnes, diligenter investigandum est. Quibusdam placuit de peccato actuali Adæ illud accipere, assententibus hoc Apostolum seu-

(1) Al. deest exponere.

referatur ad expulsionem peccati; et præparatio ad informationem anime.

Non tamen iustitiam habendam, vel retinendam; contra. Supra dictum est, quod quamvis homo non haberet unde proficere posset, habuit tamen unde posset stare. Ergo liberum arbitrium sufficiebat ad iustitiam retinendam. — Et dicendum, quod ab eadem cau-æ esse rei et conservatio ejus; unde sicut esse iustitiæ gratuita non est nisi a Deo; ita etiam et conservatio ejus. Sed verum est quod homo habens gratiam non indiget alia gratia ad ejus conservationem, et propter hoc dicitur, quod homo potest per se stare.

Quibus respondentes, dicimus, cum quidem non tunc habuisse has virtutes quando peccavit; sed ante, et tunc amisisse. Videtur hoc falsum: quia si quando peccavit, non habuit, non prius amisit quam peccaret, quod videtur falsum. — Sed dicendum, quod ante intentionem (1) peccati habuit virtutes: sed simul ista duo fuerunt, commissio peccati et amissio virtutis, sicut unum est instans in quo expellitur nigredo et inducitur albedo.

Homo ante peccatum beatissimus auram carpebat aetheraem. Non est intelligendum de patriæ beatitudinis, sed secundum quod beatitudo includit talem perfectionem qualis illi statui congruebat; et capiebat (2) auram aetheraem, inquantum fixus in divinorum contemplatione manebat.

Atque usi fuisse concessis. Ex hoc non sufficienter probatur, quod (5) homo in statu illo de ligno vitæ comederat. Præceptum enim affirmativum non obligat ad semper; unde etsi præceptum sibi fuerit quod lignis omnibus concessis uteretur, potuit tamen esum aliequus eorum differre usque ad terminum sibi a Deo præfixum; et ideo a quibusdam non conceditur quod Magister hic determinat. Sed quid verius sit determinari non potest; cum Scriptura non determinet, nec ratione probari possit.

(1) Al. Nicolai inceptionem.
(2) Forte et carpebat ut Nicolai legit.
(5) Al. quamvis.

sius, cum inferius (ibid. 19) ait: « Sicut per inobedientiam » unus hominis peccatores constituti sunt multi; ita et per » unius obedientiam justis constituentur multi. » Evidenter, inquit, etiam ipso nomine exprimitur Apostolus peccatum, quod per unum hominem intravit in mundum, scilicet inobedientiam. Inobedientia vero peccatum actuale est. Hoc autem dicitur intrasse in mundum, non translatione originis, sed similitudine prævaricationis. Omnesque (1) in illo uno peccato peccasse dicuntur, quia omnibus ille unus peccandi exemplum exitit. Hoc male senserunt quidam hæretici, qui dicitur sunt Pelagiani, de quibus Augustinus in 1 libro de Baptismo parvulorum (cap. 9) commemorat, dicens: « Sciendum est, hæreticos quosdam, qui nominati sunt Pelagiani, » dixisse peccatum primæ transgressionis in aliis hominibus » non propagatione, sed imitatione transisse. Unde etiam in » parvulis nolunt credere per baptismum solvi originale peccatum, quod in nascentibus nullum esse omnino contendunt. » Sed eis dicitur, quia si Apostolus peccatum imitationis,

(1) Al. deest in; deest item al. peccato.

non propagationis, intelligi voluisset; ejus principem non » Adam, sed diabolum diceret, de quo in libro Sapientiæ » (cap. 2, 4) dicitur: Invidia diaboli mors intravit in » orbem terrarum; et quia non vult intelligi hoc esse factum » propagatione, sed imitatione; continuo subjunxit Scriptura: In- » travit autem enim qui sunt ex parte ipsius. Imitatur quidem » Adam quotquot per inobedientiam transgreduntur manda- » tum Dei. Sed aliud est quod exemplum est voluntate pec- » cantibus, aliud quod origo est cum peccato nascentibus. » Non est igitur accipiendum peccatum Adæ transisse in omnes » imitationis tantum exemplo; sed propagationis et origi- » nis vitio.

Hic aperit, illud esse peccatum originale quod transit in posteros.

Et est illud peccatum originale, ut aperte Augustinus testatur (de Trin., lib. 12, cap. 16); quod per Adam transit in omnes, per ejus carnem vitiatam concupiscentialiter generatos (4).

Quid sit originale peccatum, inquiritur.

Quod diligenter investigandum est quid sit. De hoc enim sancti doctores sub obscuritate locuti sunt, atque scholastici lectores varia senserunt. Quidam enim putant, originale peccatum esse reatum poenæ pro peccato primi hominis, id est debitum vel obnoxietatem, qua obnoxii et adjecti sumus poenæ temporariæ et æternæ pro peccato primi hominis actuali peccato; quia pro illo, ut ajunt, omnibus debetur poena æterna nisi per gratiam liberentur. Juxta horum sententiam oportet dici, originale peccatum nec poenam aere culpam esse. Culpam non esse ipsi fatentur: poena quoque secundum eos esse non potest; quia si debitum poenæ originale peccatum est, cum debitum poenæ non sit poena, nec originale peccatum est poena. Quod etiam quidam eorum admittunt, dicentes, in Scriptura originale peccatum saepe nominari reatum, et reatum illi intelligunt, ut dicitur est, obnoxietatem poenæ. Et ea ratione asserunt peccatum originale divi esse in parvulis, quia parvuli pro ipso primo peccato rei sunt poenæ sicut pro peccato iniqui parentis aliquando exultant filii secundum iustitiam fori.

Quod originale peccatum culpa sit, auctoritatibus probat.

Sed quod originale peccatum culpa sit, pluribus smetorum testimoniis edocetur. Super Exodum (cap. 15), ubi dicitur: « Primogenitum asini mutabis ove, » Gregorius (2) ait: « Omnes qui in peccato nati sumus, et ex carnis delectatione » concepti, culpam originalem nobis contraximus: unde et » voluntate nostra peccatis implicamur. » Ecce culpam originalem dicit nos trahere; unde constat, originale peccatum culpam esse. Augustinus quoque in lib. de Natura et Gratia (cap. 4), de hoc eodem sic ait: « Omnes, » ut ait Apostolus, peccaverunt, utique vel in seipsis, vel

(1) Addit Nicolai: in libris eaim de Trin. (lib. 15, cap. 10), sic loquitur: « Quoniam propter unum hominem tene- » bat diabolus omnes per ejus vitiatam carnalem concupi- » scentiam generatos, iustum est ut propter unum dimittat » omnes per ipsius immaculatam gratiam spirituales regere- » natos. » Et epist. 88: « Dicitur infantem morte præ- » ventum non baptizatum perire non posse, quoniam sine » peccato nascitur. Non hæc dicit Apostolus; et arbitror esse » melius ut Apostolus totum quum illis credamus. Dicit enim » ille doctor gentium in quo Christus loquebatur: Per unum » hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum » mors; et ita mors in omnes pertransiit, in quo omnes pec- » caverunt; et paulo post dicit: Nunc judicium quidem ex » uno delicto in condemnationem. Proinde isti quem forte » invenerint infantem non ex illius unius hominis concupi- » scentia procreatum, ipsum dicam illi damnationi non esse » obnoxium, nec per Christi gratiam ab illa damnatione li- » berandum. Quid est enim: Ex uno delicto in condemnatio- » nem; nisi illo delicto quod deliquit Adam? » Et de bap- » tismo parvulorum, ut supra, lib. 1, cap. 12: « Diligentius in- » tuere quod ait Apostolus: Judicium ex uno in condemna- » tionem. Quo uno nisi delicto? Quia sulsetret ad condemna- » tionem etiam si non esset in hominibus nisi originale pec- » catum. »

(2) Immo potius Paterius cum operibus Gregori editis in commentario super Exod., cap. 20, quamvis ex Gregorio Glossa refert lib. 27 Moral., cap. 1, sed perperam (Ex edit. P. Nicolai).

in Adam; quia sine peccato non sunt, vel quod originali- » ter attraxerunt, vel quod malis moribus addiderunt (1). » Peccatum enim primi hominis non solum ipsum, sed omne » nocuit (2) genus humanum; quia ex eo damnationis simul » et culpam suscepimus. » Idem super Psal. 50: « Quod » de corpore mortuo seminatur, cum vinculo peccati origi- » nalis nascitur, et mortis. Ideo igitur se in iniquitatibus » conceptum dicit David, quia in omnibus trahitur iniquitas » ex Adam, et vinculum mortis; nemo enim nascitur nisi » trahens poenam et meritum poenæ. » Meritum autem poenæ peccatum est. Omnis ergo qui nascitur per carnis concupiscentiam, peccatum trahit. Peccatum itaque originale culpa est, quam omnes concupiscentialiter concepti trahunt. Unde in ecclesiasticis Dogmatibus (cap. 22) scriptum est (5): « Firmissime tene, et nullatenus dubites, omnem hominem, » qui per concubitum viri et mulieris concipitur, omni ori- » ginali peccato nasci, impietati subditum, mortisque subje- » ctum; et ob hoc naturæ iræ nasci filium; a qua nullus » liberatur nisi per fidem mediatoris Dei et hominum. » His aliisque auctoritatibus evidenter ostenditur, peccatum origi- » nale culpam esse, et in omnibus concupiscentialiter genitis trahi a parentibus.

Quid sit quod dicitur originale peccatum, scilicet fomes peccati, id est concupiscentia.

Nunc superest videre, quid sit ipsum originale peccatum: quod cum non sit actuale, non est actuus sive motus anime vel corporis. Si enim actus est anime vel corporis, actuale utique peccatum est. Sed actuale non est. Non est igitur actus vel motus. Quid igitur? Originale peccatum dicitur fomes peccati, scilicet concupiscentia, vel concupiscentia, quæ dicitur lex membrorum, sive languor naturæ, sive tyrannus qui est in membris nostris, sive lex carnis (4). Unde

(1) Nicolai (et in Hypognost. lib. 2, prope finem).

(2) Al. nocavit.

(5) Nicolai: « Firmissime credendum est, in prævarica- » tione Adæ omnes homines naturalem innocentiam perdi- » disse; et neminem de profundo illius ruinae per liberum » arbitrium posse conurgere, nisi eum gratia Dei miserantis » creverit. » Et de fide ad Petrum, cap. 26: « Firmissime » tene et nullatenus dubites etc. » In notis vero. Illud porro quod ex ecclesiasticis Dogmatibus ac de fide ad Petrum subiungitur (et prius unum pro altero positum erat) quamvis inter opera Augustini recensetur, ejus non est, sed Genadii Massiliensis, quo ad primum, et Fulgentii quo ad secundum.

(4) Nicolai. Unde Augustinus in lib. de verbis Domini (serm. 45): « Vultis ut non sint omnino concupiscentia » mala? Non potestis, Excrete bellum, et sperate triumphum. » Facite quod potestis, nuncpe quod Apostolus ait (ad Rom. » 6): Non regnet peccatum in mortalibus corpore vestro ad obe- » diendum desideriis ejus. Ecce, quod nolo, mala desideria sur- » gunt, sed noli obedire. Arma te, sume instrumenta hel- » forum. Præcepta Dei arma tua sunt. Non regnet, inquit, » peccatum. Quid est: Non regnet? id est ad obediendum de- » sideriis ejus. Si coeperitis obedire, regnat. Et quid est » obedire, nisi ut exhibeatis membra vestra arma iniquitatis » peccato? » Et de continentia; cap. 5: « Est in nobis con- » cupiscentia quæ non est permittentia regnare (scilicet » concupiscentia peccati). Sunt et ejus desideria, quibus » non est obediendum, ne in obediendo regnet. Propter » quod membra nostra non sibi usurpet concupiscentia, » sed sibi vinculet continentia; ut sint arma justitiæ Dei, » ne sint arma iniquitatis peccato. » Et cap. 7: « Nunc bel- » lum est, quoniam super undatum est. Languor sanctorum, pax » est. Languorem istum culpa meruit, natura non habuit; » quam sine culpa per lavacrum regenerationis Dei gratia » fidelibus jam renitit, sed sub ejusdem medici manibus ad- » huc natura cum suo languore configi. » Et cap. 18: » Sunt ergo in nobis desideria mala, quibus non consentien- » do non vivimus male; sunt in nobis concupiscentiæ pec- » catorum, quibus non obediendo non perficimus malum. » Et de baptismo parvuli, lib. 2, cap. 4: « Concupiscentia tam- » quam lex peccati manens in membris corporis mortis hu- » jus, cum parvulus nascitur, in baptizatis a reatu solvitur; » sed ad agnoscere relinquatur, non sibi ad illicita consentien- » tibus nihil omnino nocitura. » Et inferius: « Manet malum » in carne nostra; non natura in qua divinitus creatus est » homo, sed vitio quod voluntate prolapsus est; cui malo nos » non obedire præcipit Apostolus cum dicit: Non ergo re- » gnet etc. » Et cap. 28: « Hæc autem lex peccati, quod » etiam peccatum appellat Apostolus, manet in vetustate car- » nis. »